

csolatban. Nem utolsósorban az ország falusi településeinek kis lakosság számára és „laza” térbeli megjelenésére való tekintettel.

A felmérésben részt vevők is úgy látják, hogy a járási könyvtárak feladatrendszerét a falusi könyvtárak szükségleteihez képest kell – kellene – meghatározni-kiteljesíteni. Mindenképpen korszerű könyvtárrakká kellene fejleszteni őket. Bennük kellő számú és képzettségű könyvtárosoknak kellene dolgozni-

uk, s az állománygyarapítás, feltárás és olvasószolgálat tekintetében egyaránt korszerű technológiákat kellene alkalmazniuk. Szervezniük és működtetniük kellene a könyvtárak és egyéb intézmények kapcsolatrendszerét, ami korántsem könnyű feladat.

(Futala Tibor)

lásd még 4, 56, 71, 83

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állomány- alakítás

03/026

JOHANSSON, Marie: Library loyalties in limbo: the problems of support mechanisms for library purchasing routines – the case of Sweden = J.Librariansh.Inf.Sci. 34.vol. 2002. 3.no. 159-169.p. Bibliogr.

A könyvtárak támogatásának bizonytalanságai; az állománygyarapítási támogatási mechanizmus és a könyvtárellátás problémái Svédországban

Állománygyarapítás; Könyvtárellátó; Támogatás-pénzügyi-állami, hatósági

A svéd könyvtárak anyagi gondjai abból adódnak, hogy nem tudnak minden újdonságot megvásárolni, és ezért ott is választás elé kerülnek, ahol szinte képtelenség prioritásokat felállítani. Svédországban a *Bibliotekstjänst* (BTJ) az a könyvtárellátó

szervezet, amely fél évszázada foglalkozik szinte egyedüli központi vállalként a könyvtári dokumentumok beszerzésével és szállításával, és így monopol-helyzetben van. Már fél évszázada végzi ezt minden probléma nélkül, és egy olyan szolgáltatás-ként ismert, ami megkönnyíti a könyvtárosok munkáját. Ez a helyzet drámaian változott meg akkor, amikor a sajtóban fellángolt a vita a közkönyvtárak helyzetéről, az olvasókról és a könyvtárosokról – sőt a megjelenő és terjesztésre kerülő (vagy éppen nem kerülő) könyvek szerzői is megszólaltak. A kritikai észrevételeket a tanulmány részletesen ismerteti, amelynek nyomán a kérdéskör komplex jellegére is fény derül.

A kritikai megjegyzések alapvetően három témakört érintenek: a svéd „Új Könyvek”-ben megjelenő könyvismertetések szerzőit (az ún. „olvasók”-at), az állománygyarapítást jelentősen befolyásoló könyvismertetéseket, de jócskán kijut a kritikai megjegyzésekből a vállalat (BTJ) *Sambindingen*

nevű részlegének is, amely a kiadók és a könyvtárak között közvetítve könyvtári kötésben szállítja a könyveket. A probléma lényege az, hogy az alapjában véve non-profit és centralizált könyvtárellátó szervezetnek, amelynek tulajdonosai a könyvtárak, egy olyan profitorientált részlege van – ez a *Sam-bindingen* –, amely nyereségre törekszik, noha a könyvtárak érdekeit kellene szolgálnia, és ez folyamatosan érdekellentétekhez vezet.

(Murányi Lajos)

lásd még 5

Állományvédelem

03/027

BUDYŃSKA, Barbara: Ochrona zbiorów w bibliotekach w latach 2001-2002 = Poradnik Bibl. 2002. 10.no. 13-17.p.

Könyvtári állományok védelme 2001-ben és 2002-ben

Állományvédelem

Lengyelországban a közgyűjtemények – a könyvtárak és az archívumok – állományának jelenlegi állapota nem felel meg az állományvédelmi követelményeknek. Az állományvédelmi lemaradások túlnyomórészt a szocialista évtizedek adósságai. Mindemellett a bűnözés és a terrorizmus térhódítása újabb problémákat is felvet a biztonságos átörökítés garانتálásával kapcsolatban.

2001 és 2002 folyamán a Kulturális Minisztérium az ország nagykönyvtáraival és a könyvtáros egyesülettel válltve négy konferenciát is rendezett az állományvédelem témaköréből. Ezek a következők voltak:

- A kulturális javak fenyegetettsége – a vele kapcsolatos új technológiák.

- Archivális és könyvtári gyűjtemények konzerválása és védelme a savas papírok megóvására kezdeményezett munkálatok nézőpontjából.
- Védjük meg a múltat a jövő nemzedékek számára a könyvtári állományok mikrofilmzése és a másféle védelmi közbeavatkozások által.
- A könyvtári és archivális állományok védelmének aktuális tendenciái.

A címek információközléséből is kitűnik, hogy a szóban forgó konferenciákon minden bevált régi és merésznek tetsző új módszer (pl. digitalizálás) bemutatása megtörtént. A negyedik konferenciának összefoglaló jellege volt.

A Kulturális Minisztérium közelesen megszervezi a nemzetközi „Kék Pajzs” mozgalom lengyelországi intézményeit (a mozgalom nemzeti bizottságát, három információszerző központot, nevezetesen a varsói Nemzeti Könyvtárban, a krakkói Városi Levéltárban és a toruni Kopernikusz Egyetemen). E mozgalom célja a kulturális javak megvédelése különleges veszélyeztetések esetén.

(Futala Tibor)

03/028

DE PASQUALE, Andrea: I beni librari e la legge Merloni = Boll. AIB. 42.vol. 2002. 3.no. 281-290.p. Bibliogr. 9 tétel.

Res. angol nyelven

A könyvtári javak és a „lex Merloni” (a restaurálási tevékenység jogi szabályozása)

Jogszabály -más területről; Restaurálás

Az 1994-ben napvilágot látott, Merloni-törvényként emlegetett jogszabály módosításainak hatályba lépésével Olaszországban teljessé vált a kulturális javak – és így a könyvtári javak – restaurálásával foglalkozó jogi szabályozás korpusza. A könyvtári dokumentumok a „történelmi és művészeti értékű mozdítható javak” kategóriájába tartoznak. A szabályozás eredményeképpen egyrészt az ilyen

könyvtári tevékenység kiszabadult abból a – még néhány évvel ezelőtt is jellemző – állapotából, hogy összetévesztették a könyvkötéssel és kizárólag kézműves munkának tekintették. Másrészt, a jogi szabályozás kötelező erejénél fogva számos olyan gyakorlati problémát okozott, amelyek egy jó része még megoldásra vár (pl. azonos eljárási, engedélyezési, dokumentálási stb. előírások vonatkoznak egy könyvre, mint egy festményre). A szabályozás meghatározza a restaurátor-képzés intézményi kereteit, de nem írja elő a képesítéshez szükséges ismereteket. Előírja, hogy restaurátor-munkát csak olyan cég vállalhat, amelynek van szakképzett alkalmazottja, de a restaurátort általánosan értelmezve nem akadályozza meg, hogy adott esetben egy freskó-szakértőt alkalmazó vállalkozás „garázdálkodhasson” egy könyvtár ősnymtatványai között.

(Mohor Jenő)

03/029

HENDRICKS, Arthur – WANG, Jian: Libraries and desktop storage options: results of a web-based survey = *Libr.Hi Tech.* 20.vol. 2002. 3.no. 270-284.p. Bibliogr.

A könyvtárak számítógépes tárolási-archiválási lehetőségei: egy internetes felmérés eredményei

Felmérés [forma]; Tároló -számítógépi

A floppy-lemez meghajtó hamarosan elavulttá válik; ennek ellenére e kérdéssel igen keveset foglalkoztak a könyvtári szaklapok. A cikk egy internetes felmérés eredményeit közli, amely azt kutatta, hogy milyen tervei vannak a könyvtáraknak ennek a technológiai változásnak a kezelésére, ha egyáltalán foglalkoznak ezzel a kérdéssel. A felmérés azt mutatta, hogy a könyvtárosok, különösen az egyetemi könyvtárakban, érdeklődnek a korszerű hordozható tárolók iránt, de még nincsenek világos terveik. Az is kiderült, hogy amennyiben a floppy-lemez korszak véget ér, a könyvtárak a következő tárolási megoldásokat részesítik előnyben: 1) LAN, 2) Zip

lemez, 3) CD-RW, 4) merevlemez. A legkisebb érdeklődés a mágnesszalagos és az internetes megoldások iránt mutatkozott.

(Autoref. alapján)

03/030

KOLIVOŠKO, Štefan: Kradlo se, krade se, bude se krást = *Čtenář.* 54.roč. 2002. 7/8.no. 233-236.p.

Loptak a múltban, lopnak mostanában és lopni fognak a jövőben

Könyvlopás

A cikk szerint nincs olyan bármennyire vigyázott könyvtári állomány, amelynek egyes darabjait el ne lopnák. De arra mindenképpen törekedni kell, hogy az emberi és műszaki lehetőségek latba vetésével az előfordulásokat minimalizálni lehessen. (A szerző úgy véli, hogy 1%-ra tehető a „lopós” olvasók aránya.)

Közöttük több típus figyelhető meg. Nevezetesen:

- „bibliomán”-ok, akik egy-egy általuk birtokolni kívánt (könyvkereskedelmi forgalomban általában már nem kapható) műért a „lelküket is oda adnák”. Egyikük-másikuk olyannyira tehetős, hogy szegény tolvajoknál mintegy „megrendeli” az ellopandó könyvet.
- „megélhetési tolvajok”, akik különösen mostanában, a könyvek és egyéb dokumentumok szüntelen drágulásának korszakában szaporodtak el. Lebukásuk legtöbbször a könyvtári dokumentum lepecsételt oldalainak „kivakargatása” vagy kitépése miatt következik be.
- akik egyszerű „csak”-kal válaszolnak a kérdésre, hogy miért loptak könyvtári dokumentumot. A tolvajok megbüntetésére Európában az iszlám jogot természetesen nem lehet alkalmazni, s ez még csak eszébe sem jut senkinek. A könyvlopás azonban „európai módon” sincs szankcionálva. Ha le is bukik valaki emiatt, különösen ha az általa okozott kár az „abszolút érték” szempontjából nem túlságosan jelentős, olyan

enyhe büntetést kap, hogy az szinte az ismétlésre való biztatással ér fel. Az olvasók túlnyomó többsége viszont a leleplezett és lebukott könyvtolvajokat szigorúbban ítéli meg.

(Futala Tibor)

03/031

WOODS, Rachel: When preserving the past – think of the future = *Multimedia Inform. Technol.* 28.vol. 2002. 3.no. 71-72.p.

Digitális információk megőrzése – gondoljunk a jövőre!

Elektronikus publikáció; Információtechnológia; Megőrzés

A múlt megóvása és megőrzése érdekében gondosan kell mérlegelni, hogy az információkat hogyan tárolják, és hogy válnak hozzáférhetővé, nem csak a jelenben, hanem a jövőben is. A rossz archiválási döntések következtében az információk rosszabb esetben elvesznek, a legjobb esetben pedig „csak” különösen nehezen és költségesen lesznek visszakereshetők. (Példák erre a BBC *Doomsday* projektje, mely Nagy-Britannia 1986-os életét kívánta megörökíteni, mára teljesen elavult 12 hüvelykes video-diszkeken; vagy a *Betamax* video-rendszer, amelyet a VHS teljesen kiszorított.) Azt nehéz megbecsülni, hogy a jövőben melyik technológia lesz az uralkodó. Azt viszont – bármilyen archiválás előtt – el kell döntenie, hogy annak mi a célja. Lesz-e az archivált anyag iránt rendszeres érdeklődés, kell-e biztosítani a könnyű hozzáférést, vagy el lehet zárni az egész anyagot? Az archiválás úgy történjen, hogy őrizze (védje) meg az eredeti dokumentumot; annak integritását (azaz a digitalizált dokumentumot ne lehessen módosítani, kicserélni vagy törölni); tegye könnyűvé a hozzáférést. Mostanáig kevés lehetőség volt a választásra: vagy korlátozzuk a használatot, vagy mikrofilmezünk. A mikrofilm kiváló, valódi archiváló hordozó, ám nem elégíti ki a könnyű hozzáférés igényeit.

A digitalizálással számos tárolási lehetőséghez jutottunk, ám nem mindegyik alkalmas hosszú távú megőrzésre. A merevlemez és a RAID (*Redundant Array of Independent Disks*) technológia igen gyors hozzáférés biztosít, de drága, és megnöveli a sérülés veszélyét, tehát nem elégíti ki az archiválási igényeket. A mágnesszalag a tárolás egyik legismertebb formája, azonban két okból nem ideális: időigényes a visszakeresés és nagy a sérülésveszély. A szalagos tárolás leginkább „backup” célokra alkalmas, ahol az adatokat csak szerencsétlenség esetén kell elővenni. A mágneslemez, RAID és szalagos technológiák kombinációja nyújthat gyors hozzáférést és megfelelő biztonságot, ám még mindig nem az igazán végleges megoldást. Jelenleg az optikai technológia használata látszik, megfelelő tárolás-kezelő szoftverekkel, a leginkább kedvező megoldásnak. A magneto-optikai alapú MO/WORM lemez jelenleg 9,1 GB kapacitású és gyors hozzáférést biztosít, hátránya, hogy speciális eszköz-igényű, így az átlagos PC-használó nem alkalmazhatja. A CD és az azt lassan felváltani látszó DVD szintén megfelelő archiválási médiumnak tűnik.

A hordozók megfelelő kiválasztása függ az archiválendő adatok értékétől is. Ezt és a rendelkezésre álló hordozók változatosságát figyelembe véve könnyű rájönni, hogy az ideális megoldást a tárolási technológiák kombinációja jelenti. Legjobbnek a gyakran keresett dokumentumokhoz használt merevlemez RAID, a valamennyi információ tárolásához (és szükség szerinti visszakereséséhez) használt optikai média, és a szalagos háttér (biztonsági) tár együttes alkalmazása tűnik, amelyhez a technológiák közötti láthatatlan átmenetet is biztosító archívum-kezelő szoftver (pl. a K-PAR *Archimedia* szoftvere) társul.

A technológiai jövőt nem lehet megjósolni, és az információk archiválásának számos kiváltó oka lehet, de van néhány alapvető azonosság: figyelembe kell venni, hogy a rendelkezésre álló információkat milyen valószínűséggel használjuk; hogy a

kiválasztott hordozó média olyan egyszer írható eszköz legyen, melyre nemzetközi szabványok vannak érvényben; lépést kell tartani a technológiai innovációkkal.

(Mohor Jenő)

Különgyűjtemények

03/032

RAUMEL, Frank: Kunst für alle: Artotheken in Deutschland und in Biberach = BuB. 54. Jg. 2002. 9.no. 574-577.p.

Artotékák Németországban és Biberach városában

Képgyűjtemény; Módszertani központ; Városi könyvtár

Németországban 130 artotéka működik, ebből 66-ot köz- ill. szakkönyvtár tart fenn, 28-at a helyi művelődési kormányzat, 13 artotéka a helyi múzeum vagy a városi galéria részeként működik., 17-et kulturális egyesület működtet. Sokféle fenntartójuk és viszonylag kis számuk miatt létük árnyéklétnék tűnik. Eloszlásuk Németország területén egyenlőtlen: számuk az ország területén nyugatról keletre, ill. északról délre haladva fokozatosan csökken. Az utóbbi években mintha kedvező hátszelet kaptak volna, látogatottságuk és részben a számuk is némileg növekedett.

A könyvtári artotékák ügyét korábban (a megszüntetett) Német Könyvtári Intézet gondozta: negyedévenként tájékoztatót jelentetett meg az artotékák kérdéseiről és továbbképzéseket szervezett számukra. Az utolsó ilyen alkalommal, 1999 szeptemberében – hogy a szakmai infrastruktúra ne essen teljesen széjjel – egyesület szervezését határozták el, s 2000 májusában megalakult a Német Artotékák Egyesülete. Céljai a következők:

– A műtárgyak kölcsönzésével kapcsolatos információk gyűjtése és feldolgozása.

- Rendszeres továbbképzés és szakmai tapasztalatcsere utak szervezése.
- Címlista vezetése az artotékákról és statisztika vezetése kölcsönzési tevékenységükről.
- Segítségnyújtás, ha az artotékát bezárás fenyegeti.
- Tanácsadás az artotékák szervezéséhez és működtetéséhez.
- A műtárgyak kölcsönzésével kapcsolatos alapvető publikációk kiadása, a propaganda koncepciójának kidolgozása.
- A műtárgykölcsönzés ügyének képviselője politikai és társadalmi fórumokon.
- Kapcsolattartás a külföldi artotéka egyesületekkel.

Az egyesületnek jelenleg 33 intézményi tagja van. Szervezetileg önálló, de az országos egyesülettel szorosan együttműködő tartományi egyesületekből áll. 2001 májusában a Könyvtári Intézet még működő utódszerve, az Egykori Német Könyvtári Intézet a Német Artotékák Egyesületével közösen továbbképzést szervezett az artotékák vezetőinek, ezt 2002-ben megismételték.

Az artotékák működését a cikk Biberach Városi Könyvtárának példáján mutatja be. Itt a gyűjtemény 154 művész 371 művéből áll; akvarellek, fotók, rézmetszetek, linóleummetszetek, litográfiák, olajképek és vegyes technikával előállított alkotások szerepelnek köztük. A gyarapítás (szűk lehetőségek között) vásárlásból és művészek valamint galériák adományozásaiból történik. Az elmúlt évben 235 alkalommal kölcsönöztek műtárgyat. A kölcsönzési idő hat hónap, egyszeri hosszabbítás lehetséges. A kölcsönzés a könyvekéhez hasonlóan történik, azonban félévre 6 Euro biztosítási díjat kell befizetni. Magánszemélyeken kívül irodák, előadótermek, városházák részére is kölcsönöznek műalkotásokat, leginkább az átlagos méretű, figurális, színes képeket keresik. A kölcsönzők a választékról katalóguson keresztül tájékozódhatnak, mely a tárgy adatain kívül a művészről is tájékoztatást ad.

Az artotékát egy nyugdíjba vonult szakértő vezető tiszteletdíjasként, tiszteletdíj nélkül. Szakmai kap-

csolatai nagy előnyt jelentenek az állomány gyarapításánál, a kiállítások rendezésénél. Heti két órában szaktanácsokat ad az érdeklődőknek. Az ő esetében megvalósuló „polgári kezdeményezés” felbecsülhetetlenül hasznos a könyvtár számára.

A biberachi artotéka 2002-ben ünnepelte fennállásának huszadik évfordulóját, ebből az alkalomból számos újítást vezettek be. A könyvtár földszintjén „artotéka-sarkot” alakítottak ki, itt az aktuális kiállításokhoz könyveket és plakátokat is elhelyeznek. A kölcsönözhető műalkotások katalógusa az interneten keresztül elérhető, itt az olvasó a műtárgy adatai és kép megjelenítése mellett felvilágosítást kap annak pillanatnyi státusáról is, és előrendelés is tehető. A katalógus CD-Rom formában ki is kölcsönözhető.

(Katsányi Sándor)

03/033

CAMPBELL, Debbie: Federating access to digital objects: PictureAustralia = Program. 36.vol. 2002. 3.no. 182-187.p. Bibliogr. 13 tétel.

Ausztrália: a PictureAustralia nevű internetes képtár bemutatása

Együttműködés -belföldi; Képgyűjtemény; Számítógép-hálózat

A cikk ismerteti a sikeres ausztrál „PictureAustralia” nevű szolgáltatást, amely együttműködésre alapozva, web-felületen nyújt hozzáférést egyedülálló kulturális anyagokhoz. A PictureAustralia hasznos kezdeményezésnek bizonyult a kontinens-szintű keresés előnyeinek és hátrányainak megállapítására, különös tekintettel az egyidejű keresések kezelésére, és továbbra is alkalmat ad új protokollok ki próbálására.

(Autoref.)

03/034

LASKOWSKI, Mary S. – WARD, David: Electronic reserves: access issues related to technology = Tech. Serv. Q. 19.vol. 2002. 4.no. 39-52.p. Bibliogr. 8 tétel.

Oktatási anyagok elektronikus kölöngyűjteménye – technológiai szempontok és egy felmérés eredményei

Elektronikus könyvtár; Felmérés [forma]; Tankönyvgyűjtemény

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Egy jól működő, hatékony, használó-barát elektronikus kölöngyűjtemény kiépítéséhez többféle szoftver és technológia szükséges. Az elektronikus gyűjtemények kiépítése és az elektronikus dokumentumok szolgáltatása manapság különleges kihívást jelent azoknak az egyetemi könyvtáraknak, amelyek javítani vagy bővíteni szeretnék szolgáltatásaikat. A jelen cikk az University of Illinois könyvtárának tapasztalatai alapján áttekinti az online kurzusok tananyag-gyűjteményének kifejlesztéséhez szükséges technológiák kérdéseit, és a velük való munka előnyeit és hátrányait.

(Autoref. alapján)

03/035

SHAW, Graham: 'IN PLACE': Making the British Library's collection 'local' as well as 'national' = Liber Q. 12.vol. 2002. 2/3.no. 199-207.p.

Az „In Place” projekt: a British Library „nemzeti” állományának „helyi”-vé való alakítása

Digitalizálás; Fejlesztési terv; Kölöngyűjtemény -helyismereti; Nemzeti könyvtár; Számítógép-hálózat

A British Library (BL) jelenlegi, a kormány által finanszírozott digitalizálási programja az „In Place” nevet viseli: ennek nyomán 2004-re elkészül a BL

gyűjteményeinek első „hálózati kirakata”. A program főleg az Egyesült Királysággal kapcsolatos anyagokra koncentrál, és elsősorban az „élet-hosszig tanulókat” célozza meg, bár a digitalizálandó művek érdekelni fogják minden bizonnyal a könyvtárat eddig is intenzíven használó tudósokat is.

Egy „nemzeti” intézmény – a jelen esetben egy könyvtár – „helyi” elérhetősége nagyon fontos feladat, hiszen nemcsak politikai, hanem kulturális kérdés is a közel 150 milliós állomány közkinccsé tétele az egész ország lakosai számára. Az információs technológia alkalmazásában a könyvtárak eddig is úttörő szerepet játszottak; az egyedi, ritka vagy éppen történeti értékű dokumentumok iránt egyre nagyobb az érdeklődés, amit azonban csak ezek digitalizálásával lehet kielégíteni.

Nemcsak a tudományos közvélemény, hanem a nemzeti tanterv is egyre nagyobb hangsúlyt helyez a primér források használatára. Fogas kérdés azonban, hogyan határozzák meg, mi kerüljön digitalizálásra, és mi nem. Az első lépés a stratégia kidolgozása, amelynek a használók igényeit kell elsősorban figyelembe vennie, de olyan belső igényekre is tekintettel kell lennie, mint a megőrzés. A másik fontos tényezőt a rendelkezésre álló anyagi források jelentik, de legalább ennyire lényeges a másutt folyó munkálatok ismerete is, hogy a párhuzamos feldolgozást elkerüljék, valamint a feldolgozott anyag „kritikus tömege”: vagyis hogy egy-egy szakterület, nyelv és földrajzi régió arányosan legyen képviselve az anyagban.

2001 júliusában a kormány új fejlesztéseket felkaroló pénzalapja (New Opportunities Fund, NOF) több mint 150 nemzeti és helyi intézmény számára összesen 50 millió fontot biztosított a „NOF-digitise” digitalizálási program keretében. A program célja az internetes tanulási források közös adatbázisának a kiépítése. (Ebből a keretből a BL 3,2 millió fontot kapott.)

A British Library digitalizálási programja az Egyesült Királyságra vonatkozó dokumentum-együttesből három nagy témacsoportot ölel fel: „Your Place in the Nation” (helytörténeti, történelmi jellegű információkkal), „Britain in sight and sound” (Nagy-Britannia természeti kincsei, történeti értékei képeken és hangfelvételeken), „Beyond Britain” (a brit gyarmatbirodalom kulturális sokszínűségét tükröző összeállítás). A program keretében tizenkilenc témában kerül sor könyvek, képek, kéziratok, térképek, hangzó anyagok (mintegy 98 ezer oldal) digitalizálására.

A digitális gyűjtemény három használói csoportot szeretne elérni: azokat, akik kalandoznak a világhálón; akik szervezett formában vagy egyénileg tanulnak; valamint a felsőfokú tanulmányokat folytatókat és oktatóikat. A weboldal jellemzőinek kialakításánál figyelembe veszik a használók széles körét, ezért tetszetős és könnyen használható felépítés, egyszerű keresést és nyelvezetet igyekeznek alkalmazni. A gyűjteményt kétféle módon lehet majd megközelíteni: a hagyományosabb, „gyűjtemények” útvonalon (collections pathway) a tizenkilenc téma valamelyikéből, és a tanulásra szánt, inkább böngészésre sarkalló „utazások” útvonalon (journeys pathway) elindulva. A weboldalt összekapcsolják majd a People’s Network-kel (a közkönyvtárakon keresztül) és a National Grid of Learning-gel, valamint a jelenleg folyó digitalizálási programokkal, hogy a brit történelem, topográfia és kultúra „kritikus tömege” elérhetővé váljék az Interneten.

(Hegyközi Ilona)

Raktározás

03/036

RAMSAY, Karen M.: B.D. (Before Digital)- A.D. (After Digital): Rethinking space in a mid-sized academic library = Tech. Serv. Q. 19. vol. 2002. 4. no. 31-38. p. Bibliogr. 10 tétel.

A digitalizálás előtti és utáni korszak – a helyigény újragondolása egy közepes méretű amerikai egyetemi könyvtárban

Digitalizálás; Egyetemi könyvtár; Raktározás

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A digitális tárolás és információterjesztés következtében gyökeresen megváltozott a könyvtárosok és a használók felfogása a „raktári hely” fogalmáról. A digitális korszak előtt ez főleg a nyomtatott könyvek és folyóiratok raktározásához szükséges fizikai területet jelentette, de a digitális korban a digitális tárolás és terjesztés válik egyre jelentősebb tényezővé a könyvtári tervezésben. A mérés fizikai mértékegységei (kötetek, polcok száma, folyóméter stb.) helyett ma inkább elektronikus forrásokról, online folyóiratokról, PC-kről és megabájtokról beszélünk. Az egyetemi könyvtárakban a raktári hellyel kapcsolatban a „kötet”-ben való gondolkodást felváltotta a „digitális gondolkodás”.

(Autoref.)

Feldolgozó munka

03/037

DE PINEDO, Isa – PETRUCCIANI, Alberto: Un approccio all'applicazione del modello FRBR alle regole di catalogazione italiane: problemi e possibili soluzioni = Boll.AIB. 42.vol. 2002. 3.no. 267-280.p.

Res. angol nyelven

Az FRBR modell alkalmazása az olasz katalogizálási szabályokban: problémák és lehetséges megoldások

Dokumentumleírási szabályzat

Az olasz katalogizálási szabályzat (*Regole Italiane di Catalogazione per Autori – RICA*) 1979-ben jelent meg, 1981 óta az olasz nemzeti bibliográfia is alkalmazza, s az idők folyamán a legszélesebb körben elterjedt és elfogadott katalogizálási gyakorlat alapjává vált. Ugyanakkor már megjelenése előtt javasolták egy állandó bizottság felállítását a szabályzat folyamatos korszerűsítésére és lehetséges egyszerűsítésére, ám a bizottság csak 1997-ben jött létre. Céljaul tűzték ki, hogy a megjelenése óta eltelt több mint húsz év nemzetközi fejleményeihez igazodva tekintse át a szabályok revíziójának, korszerűsítésének módjait. A bizottság elmúlt évi munkájának legnagyobb részét az IFLA FRBR-tanulmányából eredő új modell kínálati lehetőségei és fejlemények vizsgálata tette ki. Az FRBR újdonságainak és redukált alkalmazása lehetőségeinek gondos és részletesen dokumentált elemzése alapján a bizottság néhány olyan problémát fogalmazott meg, amelyek akadályai lehetnek az új modell egységes és hatékony alkalmazásának a katalógusokban, illetve a katalogizálási szabályzatokban, s amelyek az alábbi pontokban foglalhatók össze:

- egy rugalmasabb strukturális modell szükségessége, mely jobban összhangban van a különböző könyvtárak (ill. olvasóik) körülményeivel és funkcióival;

- az entitások olyan azonosításának szükségessége, amely kevésbé szorosan kötődik a (gyakran megállapíthatatlan, vagy éppen irreleváns) tartalmi különbségek kritériumaihoz;
- az „első csoport” entitásai azonosító elemei szabványosításának szükségessége;
- a „szerző” fogalma újraértelmezésének lehetősége, a katalógus funkcióival összefüggésben, túlélve az intellektuális vagy művészi tartalom létrehozásának vagy módosításának körén, a felelősség más formáit is ideértve, felismerve, hogy a katalógusok funkciói ma már ténylegesen kiterjedtebbek, mint amit a Párizsi Konferencia annak idején előre látott;
- lehetőség az „első csoport” entitásai autoritáregisztrációinak a felelős személyek és intézmények regisztrációival való összekapcsolására;
- lehetőség az új intellektuális és művészi kifejezési formák és a multimédiás termékek környezetének megfelelő, a személyek és intézmények valamint a dokumentum tartalma közötti új viszonyok regisztrálására.

(Mohor Jenő)

03/038

WIESENMÜLLER, Heidrun: Von Fröschen und Strategen. Ein kleiner Leitfaden zur AACR2-Debatte = BuB. 54.Jg. 2002. 7/8.no. 466-470.p.

Res. angol és francia nyelven

Vita az AACR2 bevezetéséről Németországban

Dokumentumleírási szabályzat; Formátum -gépi

A Deutsche Bibliothek szabványosítási bizottsága azt javasolta, hogy a német könyvtárak a RAK-ról (Rules for Alphabetical Cataloguing) térjenek át az AACR2 (Anglo-American Cataloguing Rules) használatára, továbbá a jelenleg használt MAB (Machine Exchange Format for Libraries) cserformátum helyett használják inkább a MARC formátumot. A két változtatást nem lenne szükséges egyszerre végrehajtani, mert a katalogizálási szabály-

zat és az adatformátum függetlenek egymástól. A változtatás elleni fő érvet a becsült hatalmas költségek jelentik. Minden helyi és konzorciumban működő rendszert módosítani kellene, nem beszélve a központilag gondozott egységesített besorolási adatokról. A teljes megegyezés a német és amerikai adatok között még a változtatás után is utópia maradna. A megtakarítás, ti. hogy fel lehetne használni az AACR2 rekordokat a közös katalogizáláshoz, nem perdöntő érv. Sokkal nagyobb mértékű ésszerűsítést jelentene a regionális konzorciumok közötti együttműködés. Mivel a szabványosítási bizottság már szerződést kötött egy megvalósíthatósági tanulmány elkészítésére, a katalogizálási szabályok fejlesztésére irányuló munka legalább két évig szünetelne Németországban. Egy lehetséges megoldásként a szerző azt javasolja, hogy a német könyvtárosok aktívan vegyenek részt egy közös nemzetközi katalogizálási szabályzat kifejlesztésében.

(Autoref. alapján)

03/039

SHOHAM, Snunith – KEDAR, Rochelle: The subject cataloging of monographs with the use of keywords = Cat.Claffif.Q. 33.vol. 2001. 2.no. 29-54.p. Bibliogr.

Monográfiák tárgyi katalogizálása tezaurusz-deszkriptorokkal

Felmérés [forma]; Hatékonyság; Tárgyi feltárás; Tezaurusz

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A tanulmány monográfiák tárgyi katalogizálásának különféle megközelítését vizsgálja. Egy 50 szakkönyvből álló mintát 16 könyvtárszakos hallgató (gyakorlatlan indexelő) tárgyszavazott, az új héber *Thesaurus of Indexing Terms* c. tezaurusz használatával. Az így készült 800 rekordot összehasonlították a „helyesen osztályozott” (gyakorlott katalogizá-

lók által készített) könyvek rekordjaival. Az indexelés következetességét két, korábbi tanulmányokban már használt képlet segítségével állapították meg. Az indexelés következetességét közepes szintűnek találták. A leggyakoribb hiba az volt, hogy lényegtelen szempontoknak (a tartalom kevesebb, mint 20%-a) is adtak tárgyszót. Az eredmények lehetséges magyarázatára a következő okokat találták: a tárgyköri megjegyzések (Nota Bene) ritkasága a teauruszban; a héber nyelvű szakkönyvek kiemelt mivolta a közkönyvtárak állománygyarapítási politikájában; az izraeli kiadói ipar által kiadott héber nyelvű szakkönyvek mennyisége. Az indexelés következetességet és a hibákat a következő tényezők fényében vizsgálták: (1) az egy műhöz rendelt deskriptorok száma; (2) a monográfiák terjedelme (oldalszáma); (3) a monográfiák tárgyköre. Ugyanezt a vizsgálatot elvégezték azokkal a katalógusrekordokkal is, amelyeket az izraeli Könyvtári Központ (Israeli Center for Libraries) készített.

(Autoref.)

Információkeresés

03/040

HO, Jeannette: Faculty and graduate student search patterns and perceptions of videos in the online catalog = *Cat.Classif.Q.* 33.vol. 2001. 2.no. 69-88.p. Bibliogr.

Videokazetták az online katalógusban: posztgraduális hallgatók és oktatók keresési szokásai

Felmérés [forma]; Gépi információkeresés; Online katalógus; Videokazetta

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A jelen tanulmányban a Texas A&M Egyetem 16 tanszékének oktatói és hallgatói válaszoltak egy felmérés keretében olyan kérdésekre, hogy milyen módszerekkel keresnek videokazettákat a könyvtárban, hogyan keresik a LibCat online katalógusban a videokazettákat, és mi a véleményük a katalógusrekordok adatelemeiről. Az eredményekből kiderült, hogy a válaszolók többsége a LibCat-ot használja videokazetták keresésére. Cím szerint keresnek, és elégedettek az ismert címek keresési eredményeivel. Ami a katalógusrekord elemeit illeti, a többség hasznosnak találta az eredeti mű szerzőinek, a színészeknek és a rendezőknek a szerepeltetését, míg néhányan a szerkesztők, tanácsadók és operatőrök keresési lehetőségét is fontosnak tekintették.

(Autoref.)

03/041

KLIN, Vickie: Missing links: the quest for better search tools = *Online Inf.Rev.* 26.vol. 2002. 4.no. 252-255.p.

Hiányzó láncszemek: jobb keresőrendszerek kutatása

Gépi információkeresés; Hatékonyság; Számítógéphálózat

Az információs szakemberek nagy része szent Grálként keresi a tökéletes keresőeszközt, ám mindegyik – még a legújabbak és a leglelkesebben fogadottak is – hagynak kívánnivalót maguk után. A problémák négy csoportra oszthatók:

1. A *keresés nehézségei* közt említendő, hogy a kötött tárgyszavak közt a használók nem találják a megfelelőt, nem értik meg az összefüggéseket; a kulcsszavas keresésnél gondot okoz a többjelentésű szavak, a helyesírás, a szinonímia kezelése; a természetes nyelvű keresés pedig még távoli álom.
2. A *megtalált dokumentumok* kezelése a következő problémakör: relevancia-rangsorolás, vagy

újabbán az eredmény klaszterbe rendezése a szokásos megoldás, ám további gondot okoz a rendezett eredmény megjelenítése (talán csak a Google és az AltaVista nyújt viszonylag átlátható találati listát).

3. A *dokumentumok megkülönböztetése* az internet folyamatos növekedésével egyre fontosabb kívánalom: szükséges lehet a tartalmi színvonal (a megcélzott használói réteg), az eredet (.gov, .com, .edu stb.), a jelleg (szöveg, kép, zene, multimédia), a formátum stb. szerinti megkülönböztetés, valamint a különböző felhasználó-csoportok számára különböző kereső-eszközök kifejlesztése (pl. a Yahoo! junior-változata, a Yahoo!igans!).
4. A *felhasználói felület szegényessége* a legjobb eszköztől is elriasztja a felhasználót.

A négy problémakör áttekintéséből látható, hogy az egyedi innovációk nem vezethetnek eredményre, jól mutatja ezt, hogy azok a sikeresebb kereső-eszközök, amelyek kiegészítő technológiákkal társultak, vagy vásároltak ilyeneket.

(Mohor Jenő)

03/042

PETTIGREW, Karen E. – DURRANCE, Joan C. – UNRUH, Kenton T.: Facilitating community information seeking using the Internet. Findings from three public library-community network systems = J.Am.Soc.Inf.Sci. 53.vol. 2002. 11.no. 894-903.p. Bibliogr.

A közösségi információk keresése az Interneten. Három közkönyvtári-közösségi hálózat vizsgálatának eredményei

Felmérés; Gépi információkeresés; Közérdekű tájékoztatás; Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat

A szerzők egy új tanulmány eredményeit ismertetik, amely azt vizsgálta, hogy a közkönyvtárak hogyan használják az online közhasznú információs hálózatokat. A cél a használók információkeresésé-

nek és -használatának megkönnyítése volt. Ezeket a hálózatokat általában azért dicsérik, mert a helyi szolgáltatásokról és eseményekről szóló információkkal, valamint a polgárok közötti kommunikációs lehetőségekkel erősítik a közösségeket. Ennek ellenére keveset tudunk arról, hogy a használók hogyan használják az ilyen elektronikus szolgáltatásokat, és milyen akadályokba ütköznek. A jelen cikk egy kétéves vizsgálat eredményeit ismerteti, amely egy könyvtárosokkal folytatott országos felmérésből és három tagállamban végzett esettanulmányból állt. Az adatgyűjtést mindegyik helyen a következő módszerekkel végezték: online felmérések, te-repszemlék, mélyinterjúk és fókuszcsoportok internet-használókkal, szolgáltatók, könyvtári személyzet. Az online felméréseket és a következő interjúkat az úgynevezett „sense-making” módszerre építették. A cikk a következőket tárgyalja: 1) hogyan használják a használók a közhasznú információs rendszereket és az internetet mindennapi problémáik megoldására; 2) milyen akadályokba ütköznek; 3) milyen haszna van az egyének és közösségek számára a közkönyvtárak és a közhasznú információs rendszerek közötti hálózatossítási kezdeményezéseknek és az ún. „információs közösségek” megjelenésének.

(Autoref.)

03/043

KESSLER, Jack: Les bibliothèques françaises en ligne. Une vue de l'extérieur = Bull.Bibl.Fr. 47. tom. 2002. 5.no. 10-31.p. Bibl. lábjegyzetben.

Res. angol, német, spanyol nyelven

Francia könyvtárak az interneten – kívülről nézve

Hozzáférhetőség; Online információkeresés; Számítógép-hálózat

Franciaország – újszerű megoldásokat és többnyelvű hozzáférést kínálva – példaként szolgálhat az egész világ számára az internettel való lépéstartás,

a digitális információk és az információs túlterhelés kezelése tekintetében. Ezekben az erőfeszítésekben – más országokhoz hasonlóan – a könyvtárosok járnak az élen. Mindössze tíz év alatt sok mindent elértek, de még mindig sok a teendő. A cikk összefoglalja a 2002. év kiemelkedő eredményeit, a fejlesztéseket és a jövő irányait.

(Autoref.)

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

03/044

CURTIS, Susan – MANN, Barbara: Cooperative reference – is there a consortium model? = Ref. User Serv. Q. 41. vol. 2002. 4. no. 344-349. p.

Van-e a közös referenz-tevékenységnek konzorciumi modellje?

Együttműködés -belföldi; Felmérés; Modellálás; Online információkeresés; Referenz

Milyen kooperációs tájékoztatási kezdeményezések vannak jelenleg az Egyesült Államokban könyvtáraiban? Erre kereste a választ nemrég az amerikai könyvtárosegyesület (ALA) tájékoztató és olvasószolgálati egyesülete (RUSA) menedzsment- és olvasószolgálati szekciójának (MOUSS) egyik bizottsága. Volt ugyan tudomásuk néhány informális szerveződésről, de a szakirodalom átnézése során (1999) ezeknek alig volt nyoma: a legfrissebb cikk is 1996-es volt (<http://www.ala.org/rusa/mouss/committee/coop/bib.htm>).

Ezek után fogtak a kérdőíves vizsgálat előkészítéséhez, amelynek során a könyvtári konzorciumokban működő kooperációs tájékoztatási munkát mérték fel. A huszonhat kérdésből álló kérdőívet az ICOLC (International Coalition of Library Consortia) tagjai közül kiválasztott 24 tagnak küldték meg 2000 szeptemberében. Tizenhárman vála-

szoltak, de csak hétben volt kooperációs tájékoztatásra kötött megállapodás. A vizsgálati eredményeket a 2001 januárjában tartott ülésükön ismertették, az alábbiakban a legfontosabb megállapításokat emeljük ki.

A hét válaszadó, akiknél kooperációs tájékoztatás folyt, az alábbiak voltak: az Appalachian Library Cooperative, a Big 12 Plus, a Chicago Library System, a Fenway Library Consortium, az Indiana Cooperative Library Services Authority, a Kentucky Commonwealth Virtual Libray és a MINITEX Information Network. Az összefogás legfontosabb tényezőjének mindannyian a forrásmegosztást és a szakértelmet jelölték meg. Bár a kooperációs tájékoztatás már a hetvenes években megkezdődött az Egyesült Államokban, a válaszadók fele csak a kilencvenes évek közepén kapcsolódott be ebbe. Meglepő módon egyikük sem említette, hogy működtetnének elektronikus tájékoztatási szolgálatot, és a már elérhető tájékoztatási (call-center) szoftvert sem alkalmazták. Öten a földrajzi közelséget, hárman a könyvtártípusát említették az együttműködésben való részvétel kritériumaként. (Ketten mindkettőt fontosnak tartották.) A szervezési kérdésekben igen sokféle a megoldás, de a tájékoztatásra fordított pénzügyi források nagyságrendje nem állapítható meg. A kommunikációra a tagkönyvtárak az elektronikus postát használják, öt konzorcium rendszeresen tart megbeszéléseket. A kérdéseket általában két munkanap alatt válaszolják meg, de nem végeznek árnyalt statisztikai adatgyűjtést. A szolgáltatásra a honlapon hívják fel az olvasók figyelmét. Mivel a szolgáltatás még „embriónális” állapotban van, értékelésére sem fordítottak eddig figyelmet.

A bizottság a felmérés alapján meglepőnek tartja azt, hogy a konzorciumok alig élnek az adott infrastruktúrával a kooperációs tájékoztatás során, noha erre nagy szükség lenne. (A tanulmány egyik függeléke a kérdőívet, a másik a felmérésben megkeresett intézmények jegyzékét tartalmazza.)

(Murányi Lajos)

03/045

MIHAJLOVA, Zoá: Škola čuvstv. Spektakl' v biblioteke = Biblioteka. 2002. 6.no. 50-54.p. Bibliogr.

Érzelmek iskolája. Színház a könyvtárban

Csoportos foglalkozás az olvasókkal; Irodalompropaganda

Tavaly februárban Uljanovszkban a hóviharok és az influenzajárvány idején hosszú időre bezárták az iskolákat, a területi könyvtár azonban ez idő alatt is fogadta a gyerekeket: február 9-én egy ifjúsági színházi előadás premierjét tartották. A könyvtár már régóta komoly figyelmet szentel használói esztétikai nevelésének, hivatásos és amatőr színjátszó-csoportokat hív meg, kamarakoncerteket szervez, gyermekelőadásokat tart és saját bábszínházat működtet. A könyvtárosok ezeken az előadásokon egyszerre játsszák a szervező, a forgatókönyvíró, a rendező és a színész szerepét. Az ország területén zajló negatív változások és a televízió erőszakossága az utóbbi években nem kedveztek a gyermek- és ifjúsági színjátszás ügyének, színházak zártak be, nem készültek az ifjúság számára darabok és előadások. A 2000-ben elfogadott orosz oktatási törvény azonban már kitér a gyerekek és a fiatalok sokoldalú fejlődésének és az alkotókészség fejlesztésének szükségességére. E cél megvalósulásának egyik útját biztosítja Uljanovszk 50. számú iskolája, ahol a gyerekek a humán tagozat keretein belül színházi és dramaturgiai fakultás foglalkozásain vehetnek részt. Az iskola orosz nyelv és irodalom tanárnője 1994-ben színjátszókört alapított, a kör 1997 óta tíz előadással, főleg orosz és külföldi klasszikusok darabjaival lépett fel. A Puskin-jubileum és a Győzelem napjának 55. évfordulója alkalmából készített zenés irodalmi összeállítás bemutatásáért átvehették az orosz oktatási miniszter kitüntetését.

2000. októbere óta Uljanovszkban évente megrendezik az amatőr gyermek színtársulatok fesztiválját. A fentebb említett fakultás vezetője a területi

könyvtár bibliográfiai osztályának segítségét kérte a soron következő fesztiválon előadandó darab kiválasztásában. A könyvtár Jurij Druzsnyikov műveit ajánlotta: gyermekeknek szóló novellái és elbeszélései mellett két iskolai témájú darabot is írt még a hetvenes években. Akkoriban játszották őket az ifjúsági színházak, de amikor a szerzőt szamizdat-kiadásban való részvétel miatt 1977-ben kizárták a pártból, a darabokat mindenhol levették műsorról. Azóta negyedszázad telt el, változott az iskolarendszer és a mai iskolás nemzedékek is nagyban különböznek a korábbiaktól, mégis: a végül kiválasztott vígjáték – „Szerelmes lett a tanár úr” – mondanivalója napjainkra is aktuális maradt.

A társulat néhány hónap felkészülési idő után február 9-én nagy sikerrel adta elő a színdarabot, először a területi könyvtárban, majd több helyen a városban. A könyvtárban lezajlott előadás után a könyvtárosok „közvéleménykutatás”-t tartottak az iskoláskorú nézőközönség körében: a megkérdezettek egybehangozón állították, hogy a darab róluk, korosztályuk életének eseményeiről és problémáiról szól. Az előadás után a könyvtár vezetője a gyermekszínészeket Sztanyiszlavszkij-kötettel ajándékozta meg, a könyvtárosok felolvasták Druzsnyikovnak a színészekhez és a nézőközönséghez szóló üdvözlő levelét, majd a nézők megtekinthették a könyvtárban a szerző életművét bemutató könyvkiállítást. Druzsnyikov 1987 óta Amerikában él, orosz irodalmat tanít a kaliforniai egyetemen és néhány éve rendszeres könyvadománnyal támogatja a területi könyvtárat. Uljanovszk legnagyobb könyvkiadója tavaly megjelentette a szerző legújabb, Puskinról szóló kötetét, a könyvtár pedig saját kiadványaiban, a helyi sajtóban és a médiában rendszeresen ismerteti és reklámozza a korábban agyonhallgatott író tevékenységét.

(Hangodi Ágnes)

03/046

VÁVRA, Jan: Knihovna a ochrana osobních údajů jejich čtenářů = Čtenář. 54.roč. 2002. 7/8.no. 207-213.p.

A könyvtár és az olvasók személyi adatainak védelme*Adatvédelem*

A 101/2000. Sb. számú cseh törvény, amely a személyi adatok védelmét szabályozza, teljes mértékben vonatkozik a könyvtárak személyi adatgyűjtésére és -kezelésére is. Nekik különösen körütekintő és éber gyakorlatot kell e téren folytatniuk, mint-hogy nem rendelkeznek a jobban tisztelt és respektált hivatalokhoz képest semmiféle közjogi státusszal, s emiatt inkább ki vannak téve az izgága személyek okvetetlenkedéseinek.

A hivatkozott törvény megkülönböztet személyi adatokat, érzékeny személyi adatokat és egyéb adatokat. A könyvtáraknak, hogy működtethessék szolgáltatásaikat, mindhárom adatféléseget gyűjteniük és „alkalmazniuk” kell. E téren egyidejűleg adatkezelőknek és -feldolgozóknak minősülnek.

A személyi adatgyűjtés terjedelme és mélysége nem haladhatja meg azt a szintet, amely az adott szolgáltatások viteléhez már nem feltétlenül szükséges. A könyvtáraknak nyilvántartásba kell magukat vetetniük az Adatvédelmi Hivatalnál, mégpedig korántsem takarékos adatmegadással.

A személyi adatokat feldolgozni csupán az olvasó beleegyezésével szabad, de akkor is „anonimizálni” szükséges őket. Az így kezelt adatokat – a statisztikai adatszolgáltatás kivételével – is csak olvasói beleegyezéssel szabad publikálni. A könyvtár tárolta személyi adatok bizalmasan kezelendők.

A nagy vonalakban ismertetett törvény végrehajtására a prágai városi könyvtárban részletes szabályozás készült, amelyet rigorózan betartanak. A szóban forgó cikk második fele ezt a szabályozást, illetve gyakorlatot ismerteti „lépésről-lépésre haladva” részletességgel.

(Futala Tibor)

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás**03/047**

CHING LEUNG, Yau: Always yes, never no = J. Interlibr. Loan Doc.Del.Inf.Supply. 12.vol. 2002. 3.no. 13-27.p.

„Nehéz” dokumentumkérések teljesítése – öt esettanulmány

Dokumentumszolgáltatás; Könyvtárközi kölcsönzés; Nem hagyományos dokumentum

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A könyvtárközi kölcsönzésben általában a szürke irodalomra vonatkozó kérések okozzák a legtöbb bonyodalmat. Ezeket legtöbbször nem hivatásos kiadók jelentetik meg, nemigen szerepelnek bibliográfiai adatbázisokban, és gyakran a könyvtárak sem szerzik be őket. Hasonló nehézségek merülnek fel a régen kiadott könyvek, kották esetében. Nagyjából az összes kérés 10-15%-a tartozik ebbe a kategóriába. Szerencsére manapság a hagyományos bibliográfiai segédeszközökön kívül az online katalógusok, az Internet és az e-mail is segítik a keresett dokumentum pontos adatainak megtalálását, és a kiadóval vagy a szerzőkkel való kapcsolat felvételét.

A Hong-kongi Kinai Egyetem Könyvtárának munkatársa öt példa segítségével érzékelteti az előforduló nehézségeket, és azok megoldási lehetőségeit.

Egy olvasó olyan két cikkhez szeretett volna hozzájutni, melyekre a Sociological Abstracts-ben hivatkoztak. Az anyagok egy-egy szakmai egyesület konferenciáján elhangzott előadások voltak, kiadványban nem jelentek meg. A Sociological Abstracts adatbázis tartalmazta az egyik szerző e-mail címét, a másikat azonban már a Yahoo kereső segítségével

vel találták meg a könyvtárosok. A könyvtárközi-
sek levelére válaszul a szerzők megerősítették,
hogy előadásuk nem jelent meg nyomtatásban, ám
felhívták a figyelmet néhány, a témához szorosan
kapcsolódó és hozzáférhető anyagra. A könyvtáros-
ok így ezeket, és az egyik szerző által elektronikus
formában megküldött előadás szöveget adták az ol-
vasónak.

A második esetben a kérő megadta a cikk címét,
két szerzőjének nevét és a kiadót. A szokásos adat-
bázisok csődöt mondtak. Az Alta Vista és a
Norternlight kereső következett, ahol a címre, szer-
zőre, kulcsszóra történő keresés nem hozott ugyan
eredményt, ám a kiadó nevére történő igen. Azon-
nal megkeresték a téma irodalmára specializáló-
dott, és ezért kizárólag a szakmai körökben ismert
kiadót, és megkapták tőle a kért anyagot.

A következő esetben az olvasó szintén megadta a
szerzőket, címet és a kiadót. Az Alta Vista-ban a tel-
jes címre történő keresés hozta meg az eredményt,
még hozzá egy 68 oldalas, Interneten hozzáférhető
dokumentum formájában, ám a kiadó nem stim-
melt. Szerencsére a megadott adatokból ki lehetett
következtetni, hogy miből adódott a kérő tévedése,
és hogy a megtalált cikk valóban az, amit keresett.
Elég gyakori eset egyébként, hogy a könyvtárközi
kölcsonzést kérők nem pontosan adják meg az ada-
tokat, így téve próbára a könyvtárosok leleményes-
ségét. Az olvasónak a szerzői jogokra való tekintet-
tel nem nyomtatták ki az anyagot, hanem meg-
mondták neki az URL címet, ahol maga is hozzáfér-
het a teljes szöveghez.

A negyedik esetben egy megjelent konferenciai
anyag kilenc oldalas előadását kellett fellelni. Az
Alta Visla segítségével találtak egy cikket, mely hi-
vatkozott a kérdéses előadásra. Szerencsére tartal-
mazta az előadó e-mail címét is, így a könyvtáros-
ok megkeresésére a szerző készségesen adott tájé-
koztatást, hogy hol és mennyiért tudják beszerezni
a keresett konferenciai anyagot.

Az ötödik meglehetősen speciális eset volt. Az olva-
só egy tizenkilencedik században zongorára és he-
gedűre írt darab kottájához szeretett volna hozzá-
jutni. A kiadó persze már rég nem működik. Az
ilyen régi kottákat a könyvtárak – ha meg is van ne-
kik – nem szokták kölcsönözni. Az egyik könyvtár
azonban, amely rendelkezett a művel, volt olyan
szíves és fotómásolatot küldött a Honkongi Kínai
Egyetemi Könyvtár kérésére, s mivel a szerzői jo-
gok már régen lejártak, szerencsére semmi akadá-
lya nem volt, hogy a kérő boldogan távozhasson.

A fentiekből is jól látható, hogy a könyvtárosok va-
lódi kapcsot képeznek a tudományos élet résztve-
vői és az egyetemi könyvtár használói között. Sőt, a
könyvtárközi kölcsönzést bonyolítók mondhatni
„hozzáadott értéket termelnek”, mikor egy-egy vég-
képp fellelhetetlen dokumentum keresése közben
olyan forrásokat találnak, melyek nagy valószínű-
séggel helyettesítik a kért művet, és megfelelnek a
használó igényeinek.

(Fazokas Eszter)

03/048

CREFF, Christelle: Opening interlending services to
end users: the Catalogue Collectif de France =
Interlend. Doc.Supply. 30.vol. 2002. 3.no. 126-129.p.

Könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatás a közvetlen használók számára: a francia országos központi katalógus szerepe

Könyvtárközi kölcsönzés; Központi katalógus -online

A közel 14 millió dokumentum-rekordot (könyve-
két, videóképt stb.) tartalmazó francia közös kataló-
gus, a *Catalogue Collectif de France* 2001 óta há-
rom nagy adatbázis online elérését biztosítja:

- az egyetemi könyvtárakét (SUDOC),
- ötvenöt közkönyvtár értékes anyagának retros-
pektív katalógusát és
- a nemzeti könyvtár katalógusát (BN OPALE
PLUS). (A közös katalógus hamarosan a könyv-

tárközi kölcsönzést támogató szolgáltatással is bővül.)

Franciaországban a könyvtárközi kölcsönzések száma évente 1,8 millió (1999), amiből 1,35 millió a kölcsönadott, 480 ezer a kölcsönkért egységek száma. A könyvtárközi kölcsönzés két főszereplője az *Országos Tudományos és Műszaki Információs Intézet*, az INIST (Institut de l'Information Scientifique et Technique) és az *egyetemi könyvtárak*, míg a közkönyvtárak alig vesznek részt benne. (A nemzeti könyvtár a maga 4%-ával az „utolsó esély”-t jelenti.) A legnagyobb forgalmat az INIST bonyolítja évi 700 ezer szakcikkkel, míg az egyetemi könyvtárak főleg cikkmásolatokat és könyveket szolgáltatnak (80-20% arányban). Az egyetemi könyvtárak saját szoftvert (PebNet) használnak, és SUDOC (Système universitaire de documentation) néven közös katalógust is működtetnek (<http://www.sudoc.abes.fr>). Az elmúlt években az egyetemi könyvtárakban visszaesett a folyóiratcikkek forgalma az elektronikus folyóiratok konzorciális (COUPERIN) előfizetése nyomán. A közkönyvtárak forgalma mindössze 35 ezer egység évente; online katalógussal csak kevesen rendelkeznek (mindössze 24), és értékes, régi anyaguk is csak helyben használható.

A nemzeti könyvtár (Bibliothèque nationale de France, BnF) könyvtárközi kölcsönzési stratégiája közel tíz esztendeje szolgálja az olvasók jobb ellátását. Ennek érdekében több fontos projekt megvalósítására is sor került az internetes technológia alkalmazásával. A legelső a forrásmegosztást szolgálta: a hetvennégy könyvtárból álló hálózat egy-egy szakterület dokumentumainak beszerzésével, integrált feldolgozásával és kölcsönzésével vesz részt a az országos szakirodalmi ellátásban: úgy döntöttek, hogy könyvtárközi kölcsönzési központ helyett egy decentralizált ellátási modellt alakítanak ki. A kilencvenes években elkezdett digitalizálási program eredményeként létrejött a *Gallica* nevű elektronikus könyvtár, amely ötvenezer francia művet és nyolcvanezer képet tartalmaz (<http://gallica.bnf.fr>).

Két új szolgáltatórészleg is szerveződött a nemzeti könyvtárban, a reprográfiai és a dokumentumellátó szolgálat (utóbbi „zsilipként” a külföldről érkező könyvtárközi kölcsönzéseket továbbítja a francia közgyűjteményekhez).

A francia közös katalógus (<http://www.ccf.fr>) nemcsak bibliográfiai és lelőhely-adatokat tartalmaz, 2002-től már szolgáltatásokkal is segíti a könyvtárközi kölcsönzést (A cikk függelékében a legfontosabb francia hálózati címeket találjuk meg.)

(Murányi Lajos)

03/049

MORROW, Terry: Electronic article supply – making life EASY-er for all = Interlend.Doc.Supply. 30.vol. 2002. 3.no. 112-119.p.

Elektronikus cikkek szolgáltatása – az EASY projekt

Cikk; Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus publikáció; Fejlesztési terv

Az EASY az Ingenta cég és a Lancaster University ILLOS részvételével zajló két éves dokumentumszolgáltatási kísérlet. Az a célja, hogy kipróbálják, hogyan lehetne a könyvtárközi kölcsönzési (KK) kéréseket közvetlenül a kiadók digitális fájljaiból kielégíteni.

A használók számára ez a megoldás azért lenne előnyös, mert gyorsan hozzájutnának az eredetivel megegyező minőségű másolatokhoz, amelyeket nyomtathatnának vagy elektronikusan tárolhatnának. A könyvtárosok különösebb ráfordítás nélkül korszerűsíthetnék a KK szolgáltatást. A kiadók számára viszont olyan bevételeket hozna a dokumentumszolgáltatásnak ez a módja, amelyekhez egyébként nem jutnának hozzá.

A könyvtárközi kölcsönzés jövője a kiadók és könyvtárosok között már régóta vita tárgya. A kiadókat aggasztja az illegális másolás és terjesztés lehetősége, a könyvtárosok pedig a közjóra hivatkoz-

va igyekeznek elfogadtatni a dokumentumszolgáltatást. A Publishers Association és a Joint Information Systems Committee a kiadók bevonásával ezért egy olyan önfenntartó szolgáltatás létrehozására tett javaslatot (ez lett az EASY), amelynek költségei a könyvtárak számára nem haladnák meg a jelenlegi könyvtárközi kölcsönzéséit, adminisztratív költségei alacsonyak a kérések és a dokumentumok elektronikus továbbítása miatt, és szabványos, egyszerű munkafolyamatot képvisel.

A megvalósításhoz egy „clearing house” jellegű megoldás bizonyult a legcélszerűbbnek. A clearing house fogadja a könyvtárak kéréseit, ellenőrzi, hogy a szöveg e-változata rendelkezésre áll-e, továbbítja a kérést a kiadó szerverére, gondoskodik a szöveg továbbításáról a használóhoz (ha szükséges, a könyvtár szerverén keresztül, rendszerint elektronikus levél mellékleteként), számlát állít ki a szolgáltatásról és kifizeti ennek egy bizonyos százalékát a kiadónak. A kiadók dolga, hogy saját szerverükről vagy általuk hitelesített szerverről szolgáltatásuk a dokumentumot. Emellett bevételhez is juthatnak a cikkek szolgáltatása kapcsán. A könyvtárak a projekt keretében egyes cikkekről tudnak elektronikus másolatot szolgáltatni, mégpedig a jelenlegi KK szolgáltatásnál nem drágább áron. A rezsiköltségek terén megtakarításra tehetnek szert.

Az EASY projektben a University of Lancaster az ILLOS könyvtárközi kölcsönzési nyilvántartó rendszer továbbfejlesztett változatát használja, amely 30 egyéb könyvtárban áll rendelkezésre. Közülük 14 használja az EASY szolgáltatást, 12 pedig jelezte, hogy bekapcsolódna annak értékelésébe.

A projekt másik résztvevője, a könyvtári berkekből indult Ingenta cég a világ egyik legjelentősebb teljes szövegű elektronikusfolyóirat-szolgáltatója, kb. 1,4 millió cikket szolgáltat, 160 kiadó 5200 folyóiratából. Az EASY projekthez 19 egyéb kiadó is csatlakozott, főként a kisebb kiadók mutattak érdeklődést, ezek összesen több mint ezer folyóiratcímhez engednek hozzáférést. (Ez a szám meglehetősen

alacsony a BLDSC-hez beérkező 40 ezerhez képest.)

A könyvtárak véleménye szerint a siker kritikus kérdései: az ár (ne legyen magasabb, mint a British Library-é), az egyszerű használat és a campuson kívüli hozzáférés megoldása. A használók számára az EASY rendszer könnyebb hozzáférést ígér a könyvtárakban nem szereplő dokumentumokhoz. Problémát csak a kérések pontatlan adatai jelenthetnek (már dolgoznak az elektronikus hasonlítás megoldásán). A projekt sikere a kiadók, könyvtárak és a használók részvételétől függ. Kidolgozásra vár a gazdasági modell. 2002 márciusában elhatározták, hogy a kísérleti szakaszt hat hónappal meghosszabbítják.

(Hegyközi Ilona)

03/050

PROWSE, Stephen – MASSIE, Dennis: From traditional inter-library loan to a new interlending model – the role of the CURL monograph interlending pilot = Interlend.Doc.Supply. 30.vol. 2002. 3.no. 130-135.p. Bibliogr.

A monográfiák hagyományos könyvtárközi kölcsönzésétől az új CURL-modellig

Fejlesztési terv; Könyvtárközi kölcsönzés

A monográfiák hagyományos könyvtárközi kölcsönzése újabban háttérbe szorul a folyóiratcikkek elektronikus szolgáltatásainak népszerűsége miatt. A szerzők egy új, monográfiák könyvtárközi kölcsönzésére irányuló brit kísérlet programot ismeretnek, amelyben a brit egyetemi könyvtárak konzorciumának (CURL – Consortium of University Research Libraries) tagjai vettek részt. A szerzők statisztikai adatokat is közölnek, és bemutatják egy kérdőíves visszacsatolás eredményeit. Érintik a SHARES-el, a tudományos könyvtárak csoportjának (Research Libraries Group, RLG) programjával való kapcsolatot, és ismertetik, hogy a kísérleti program milyen hatással volt a nemzetközi könyv-

tárközi kölcsönzésre. A jövővel kapcsolatban új modellek kifejlesztését sürgetik.

(Autoref.)

03/051

Räisänen, Markku: Kaukolainaat suoraan kotiin = Kirjastoletti. 95.vuo. 2002. 5.no. 18.p.

Finnszág: Könyvtárközi kölcsönzés közvetlenül az olvasókhöz

Együtműködés -regionális; Könyvtárközi kölcsönzés; Tároló könyvtár

A Finn Tároló Könyvtár az elmúlt tíz év folyamán az ország legnagyobb könyvtárközi kölcsönző könyvtárává vált. 2001 tavaszán született meg egy kísérlet gondolata, amelynek résztvevőiként hat könyvtárat sikerült megnyernie Lappföld tartományból: a tartományt, négy nagyobb település közkönyvtárát, valamint egy szakfőiskolai könyvtárt. A kísérlet célja a könyvtárközi kölcsönzés raciónalisabbá (és gyorsabbá) tétele oly módon, hogy a helyi könyvtár közvetítő szerepét részlegesen vagy teljesen kikapcsolják. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a Tároló könyvtár egyenesen a megrendelő olvasó címére küldi ki a kért dokumentumot, s ezzel időt, pénzt (az olvasó értesítésének postaköltsége) és fáradságot (az olvasó útja a könyv átvételéért) takarít meg. Vannak azonban további alternatív lehetőségek is: 1) az ügyfél a kérését a helyi könyvtár kikerülésével, egyenesen is elküldheti a Tároló Könyvtárnak, miután annak Vaari elnevezésű gépi adatbázisából meggyőződött róla, hogy a keresett dokumentum megvan az állományában. 2) A visszaküldés történhet a helyi könyvtáron keresztül vagy közvetlenül – ez utóbbi esetben azonban a postaköltség az ügyfelet terheli.

Ha az ügyintézésből netán ki is kapcsolódik a helyi könyvtár, a folyamatról természetesen pontos információt kap. Amikor ugyanis csatlakozik az említett rendszerhez, szerződést köt a Tároló Könyvtárral, s ebben vállalja, hogy az ügyféltől közvetlenül hozzá

érkezett kérés teljesítéséről, illetve az ugyanígy visszaküldött dokumentum megérkezéséről folyamatosan értesíti a helyi könyvtárat. Ez utóbbi lehetővé teszi, hogy az egyes könyvtárak továbbra is regisztrálhassák olvasóik könyvtárközi kéréseit pl. a statisztika számára.

(Sz. Nagy Lajos)

03/052

STABLER, Karen: Benchmarking interlibrary loan and document delivery services: lessons learned at New Mexico State University = J.Interlibr.Loan Doc. Del. Inf. Supply. 12.vol. 2002. 3.no. 57-73. Bibliogr.

A dokumentumszolgáltatás értékelése: A New Mexico State University tapasztalatai

Dokumentumszolgáltatás; Hatékonyság; Könyvtárközi kölcsönzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A New Mexico-i Állami Egyetem könyvtárközi kölcsönzési részlege 1998 óta ú.n. „bechmarking” módszerrel méri szolgáltatásainak hatékonyságát. Négy területet értékelték: használói elégedettség, teljesítési idő, költségek, és teljesítési arány. Az 1999-2000. évi eredményeket összehasonlították korábbi ARL (Association of Research Libraries – Tudományos Könyvtárak Egyesülete) tanulmányokkal. Pályázati támogatás keretében tanulmányi látogatást tettek hat tudományos könyvtárban a pozitív gyakorlatok átvétele céljából. Megállapították, melyek a fejlesztésre szoruló területek, és kijelölték a jövő útjának irányait.

(Autoref.)

03/053

STOWELL BRACKE, Marianne – GWAMANDA, Diane:
Mediated document delivery using the British Library's
Inside = J.Interlibr.Loan Doc.Del.Inf.Supply. 12.vol.
2002. 4.no. 5-13.p.

Tapasztalatok a British Library „Inside” nevű do- kumentumszállítási szolgáltatásáról

Dokumentumszolgáltatás; Egyetemi könyvtár

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton,
N. Y. 13904]

A növekvő folyóiratárak miatt a University of Hous-
ton könyvtára kénytelen volt lemondani néhány fo-
lyóirat előfizetését, és új címekre sem futotta a költsé-
gvetésből. A könyvtár ezért elhatározta, hogy egy
kereskedelmi dokumentumszolgáltató rendszerhez
fordul, nevezetesen a British Library *Inside* nevű
szolgáltatását veszi igénybe az állomány kiegészíté-
sére, illetve az eseti használói igények kielégítésére.
E szolgáltatás alapján a könyvtár élettudományi
szakrészele egy kísérleti program keretében teljesít
a biológiai és biokémiai tanszék folyóiratigényeit.
A program eredményeként eredményes együtt-
működés alakult ki a tanszék és a könyvtár között.

(Autoref.)

Dokumentációs eljá- ráások és termékeik

03/054

VARNIENE, Regina: Lietuvos nacionalines retrospekty-
vines bibliografijos dabartine bukle ir perspektyvos =
Knygotyra. 37.vol. 2001. 43-55.p.

Res. angol nyelven

A litván nemzeti retrospektív bibliográfia helyzete és jövőbeli kilátásai

Nemzeti bibliográfia; Retrospektív bibliográfia

Amikor a litván nemzeti könyvtárat 1992-ben az
UBC felelős országos intézményévé nevezték ki,
határozatot hozott a könyvtár átszervezésére és a
nemzetközi szabványokhoz és ajánlásokhoz való al-
kalmazkodásra. A könyvtár célja az volt, hogy elké-
szítse a nemzeti retrospektív bibliográfiát és csatla-
kozzon az nemzetközi UBCIM programhoz.
1993-ban elkészítették a nemzeti bibliográfiai adat-
bázis (NBDB) koncepcióját, majd kifejlesztették és
tesztelték az adatbázist. A nemzetközi szabványosítá-
si előírások fényében történő elemzések kimutat-
ták, hogy a bibliográfiai számbavétel Litvániában
teljes mértékben megfelel a normatív dokumentu-
moknak, és biztosítja 1) a kurrens és retrospektív
bibliográfia gyűjtőkörének teljességét, 2) az összes
típusú bibliográfiai és besorolási rekord elkészíté-
sét, beleértve a többnyelvűséget és a többféle karak-
terkészlet használatát, 3) a bibliográfiai és besorolá-
si rekordok hosszú távú megőrzését. A számítógé-
pes nemzeti retrospektív adatbázisokhoz a kezdeti
időszakban rendelkezésre álló szoftverrel még nem
lehetett előállítani UNIMARC formátumú rekordo-
kat, de a nyomtatott füzetek elkészítésére alkalmas
volt. Az NBDP első fejlesztési szakaszának befejezé-
se után a következő fejlesztések megvalósítása me-
rült fel: a gyűjtőkör kibővítése olyan dokumentu-
mokkal, amelyek eddig kimaradtak a bibliográfiai
számbavételből, a retrospektív bibliográfia szerke-
zetének átalakítása, kibővítése új feldolgozási szem-
pontokkal.

(Autoref. alapján)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

03/055

CZAJKOWSKI, Franciszek: Dysleksja jest wszędzie. Co zatem robi twoja biblioteka? = Poradnik Bibl. 2002. 9.no. 15-17.p.

A diszlexia mindenütt előfordul. Mit tesz ellene a te könyvtárad?

Beteg olvasó; Olvasástanítás

A diszlexia olyan bonyolult neurológiai állapot, amely a születéstől fogva beszéd-, olvasás- és írásbeli zavarokat idéz elő. Hol mindhárom vonatkozásban, hol csak az egyikben-másikban. A világ népességének kb. 8%-a szenved benne. A fiúk nagyobb arányban, mint a lányok. Speciális törődés révén gyógyítható-csökkenhető. Az a diszlexiás jár el helyesen, aki ezt a baját nem tagadja, és igénybe veszi a rendelkezésre álló segítséget.

Az IFLÁ-val összefogva az European Dyslexia Association az 1997. évi konferenciáján hívta fel a könyvtárak figyelmét diszlexiában szenvedő olvasók segítségére, majd 1999-ben tartott bangkoki összejövetel után – Gyda Skat Nielsen és Brigitta Irvall dán könyvtárosok műveként – közzé is tette diszlexia-irányelveit (Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia. The Hague, 2001. 36 p.).

Az irányelvekben hét érdemi ajánlás található. Nevezetesen:

1. Valamennyi olvasót diszkrimináció nélkül kell ellátni.
2. Szükséges hogy a könyvtárosokat kiképezzék a diszlexia elleni küzdelemhez alkalmas ismeretekre.
3. Fel kell hívni a diszlexiás gyerekekkel is foglalkozó könyvtárak figyelmét azokra a szakmai ajánlásokra, amelyek alkalmazása révén eredményeket lehet elérni a szóban forgó olvasók körében.

4. Olyan könyvtári környezetet kell kialakítani, amelytől a diszlexiások nem idegenkednek.
5. „Könnyen olvasható” műveket – könyveket, folyóiratokat, audiovizuális hordozókon található anyagokat – kell beszerezni.
6. „Be kell vetni” a multimédiás programokat e kategória előmenetelének segítésére.
7. A könyvtárat és szolgáltatásait minden lehetséges módon reklámozni kell.
8. Az irányelvek öt melléklete bibliográfiát, fontos címetek, folyó kutatási ismertetéseket tartalmaz a témakörből.

(Futala Tibor)

03/056

RUTLEDGE, Hazel: Dyslexia – challenges and opportunities for public libraries = J. Librariansh. Inf. Sci. 34. vol. 2002. 3.no. 135-144.p. Bibliogr.

Diszlexia – kihívás és lehetőségek a közkönyvtárak számára

Esettanulmány [forma]; Felmérés; Közművelődési könyvtár; Olvasástanítás; Hátrányos helyzetű olvasó

A cikk a következő PhD kutatási projektről számol be: „Hogyan járulnak hozzá a közkönyvtárak a diszlexiás egyének információellátásához?” A kutatást a Loughborough Egyetem könyvtári-információs tanszékén végezték 1992 és 2000. között. A kérdés alapos irodalomkutatása után kérdőíves végeztek 114 angol és walesi könyvtár részvételével (75%-os válaszarány). A magas válaszolási arány azt mutatja, hogy a könyvtárak érdeklődnek a kérdés iránt, a felmérés szerint azonban csak 16,7% rendelkezik szabállyal a különleges igényekkel kapcsolatosan, és még ennél is kevesebb (7%) azoknak a könyvtáraknak a száma, amelyek szabályzatában kifejezetten szerepel a diszlexia. A szabályzatok tanulmányozása kimutatta, hogy sok dokumentum csak utal erre a betegségre, de nem említi név szerint. A tanulmány következtetései: a közkönyvtárak nem szervezik és reklámozzák megfelelően a diszlexiás egyének számára használható informá-

cióforrások; állományaikban általában megtalálható a diszlexiáról szóló irodalom, de igen kevesen foglalkoznak a diszlexiások tényleges információs szükségleteivel; jelentős különbség van a könyvtárak között e feladat ellátása tekintetében; a könyvtáros szakma és a diszlexiával foglalkozó szervezetek nem adnak megfelelő iránymutatást a diszlexiások információellátásáról. A szerző javaslatokat is közread a helyzet orvoslására.

(Autoref. alapján)

03/057

MUDRÍKOVÁ, Janka: Knižnično-informačné služby handicapovaným občanom = Kniž.Inf. 34.roč. 2002. 3/4.no. 130-132.p.

Könyvtári-tájékoztató szolgáltatások fogyatékkal élő használók számára

Testi fogyatékos olvasó

A cikk a Cadcán működő Kysuca-vidéki könyvtár hátrányos helyzetű olvasóknak nyújtott szolgáltatásait mutatja be. Ezek az alábbi elvi megfontolások alapján realizálódnak:

- a könyvtár szolgáltatásait valamennyi olvasója számára működteti és fejleszti: mutatis mutandis nincs senkivel szemben diszkrimináció (naponta az intézményt átlagosan négyszázan látogatják),
- tulajdonképpen minden olvasót hátrányos helyzetűnek tekintenek valaki más olvasóhoz képest, ami nem zárja ki, hogy hasonló típusú hátrányos helyzetűeknek csoportos szolgáltatásokat ne tartsanak fenn, miközben minden konkrét olvasót egyénileg is „megszólítanak”, illetve ellátnak,
- a fizikailag hátrányos helyzetűeken kívül a város lakossága körében a gazdasági pozíció, kor, függőség, deviancia stb. szempontjából is tömegesen fordulnak elő hátrányos helyzetűek.

A könyvtár mindenekelőtt a gyerekeket és a serdülőket tekinti hátrányos helyzetűeknek, minthogy

előttük állnak a felnőttek társadalmába való integrálódás hatalmas nehézségei, ők vannak a leginkább kitéve a drogok csábításának, a legkülönbözőbb manipulációk veszélyeinek. Ezért a könyvtárnak fel kell használnia minden alkalmas formát és eszközt (beleértve a legmodernebb eszközöket is) e korcsoport megnyerésére és polgárrá történő tudatosítására.

A hátrányosság szempontjából a másik fontos csoport a mentálisan sújtottak csoportja, amely felé az emberiség gesztusait kell a könyvtárnak szolgáltatásai révén kisugározni.

Végül a nyugdíjasok csoportja fogható össze a legkülönfélébb szolgáltatási kedvezmények által. Itt különös jelentőségük van a „kihelyezett” rendezvényeknek, a nyugdíjas házi műsoroknak, az e helyekre eljuttatott letéteknek, végső soron az olvasnivaló házhoz szállításának.

Időnként a hátrányos helyzetűekkel foglalkozó könyvtárak és könyvtárosok csalódnak törekvéseik visszhangtalansága, bal- és félsikerei miatt. Ebben közrejátszik az, hogy a könyvtárosok nincsenek képezve erre a munkára: mindenkinek a saját kárára kell tanulnia. Jó volna e téren a továbbképzés. És még egy dologra volna szükség, nevezetesen pénzre, mivel a speciális törődés nemcsak jóindulat, hanem „pénz, paripa, fegyver” kérdése is.

(Futala Tibor)

03/058

MYHILL, Christine E.: ICT for access to information services for disabled people: an overview of projects and services at Gateshead Libraries Service = Program. 36.vol. 2002. 3.no. 176-181.p. Bibliogr.

Információtechnológia sérült használók számára – a Gateshead Libraries Service szolgáltatásai

Beteg olvasó; Információtechnológia; Közérdekű tájékoztatás

Nagy-Britanniában 6,6 millió korlátozott munkaképességű aktív korú ember (a korosztály majdnem

egy ötöde) él. A könyvtárak kötelessége, hogy minden olvasójuk számára – a fizikailag korlátozott képességűeket is beleértve – biztosítsák az információkhoz való hozzáférést, és ezt segítheti az info-kommunikációs technológia használata. Az angliai Gateshead könyvtári szolgálata (GLS) több ilyen szolgáltatást fejlesztett ki.

1. 1987 óta működik az AIRS (*Access to Information and Reading Services*), mely a vakok és gyengén látók számára nyújt hangos újságot, Braille illetve nagybetűs átirási lehetőséget.
2. Interaktív CD-ket készítettek a korlátozott képességűek munkalehetőségeiről, a város kórházairól (részben braille írású, részben jelnyelvű, részben kantoni, hindi urdu stb. nyelvű anyaggal), valamint az EU TIDE (*Telematics Initiative for Disabled and Elderly people*) programja támogatásával elkészült az ESLI (*European Sign Language Interactive*), azaz a jelnyelv elsajátítását segítő CD-i.
3. A helyi kábel-tv hálózaton teletextes információszolgáltatást üzemeltetnek, amit – a felmérések szerint – gyakran és szívesen használnak az idősebbek és a korlátozott képességűek.
4. A GLS anyagi lehetőséget kapott a MISSISSIPPI (*Multimedia Information Systems Specially Integrated Solutions Sensory Impaired People Included*) projektben való részvételre, mely a siketek és nagyothallók részére biztosítja a könyvtári szolgáltatásokhoz való hozzáférést.
5. A digitális és hálózati információk elérése érdekében egy PC-t elláttak a képernyő-szöveg felnagyítására, illetve beszédszintetizátorral való felhangosítására alkalmas szoftverekkel, illetve külön böngésző-program segíti a vakoknak szóló honlapok elérését.

(Mohor Jenő)

03/059

JACKSON-SANBORN, Emily – ODESS-HARNISH, Kerri – WARREN, Nikki: Web site accessibility: a study of six genres = *Libr.Hi Tech.* 20.vol. 2002. 3.no. 308-317.p. Bibliogr.

Az információk hozzáférhetősége sérült emberek számára: hatféle webhely értékelése

Honlap; Hozzáférhetőség; Testi fogyatékos olvasó

Nem lehet pontosan tudni, hogy az Americans with Disabilities Act és a Rehabilitation Amendment of 1998 (a sérült emberekre vonatkozó amerikai jogszabályok) hogyan vonatkoztathatók az internetre. A jelenlegi irányzatokat figyelembe véve azt lehet mondani, hogy ezek a törvények hamarosan az internet vonatkozásában is érvényesek lesznek, a kereskedelmi és a kormányzati szektorban egyaránt. Mennyi információ hozzáférhető ma az interneten a sérült emberek számára? A cikk a webhelyek hat kategóriáját vizsgálta (népszerű, munkahelyek, ruházat, nemzetközi, felsőoktatási és kormányzati) három ágazaton belül: kereskedelmi (.com), oktatási (.edu) és kormányzati (.gov). A Bobby kiértékelő szoftver használatával megállapították, hogy a kormányzati helyek a legkönnyebben hozzáférhetőek; a népszerű, kereskedelmi helyek pedig a legkevésbé elérhetőek a sérült emberek számára. A cikk felveti az oktatás szükségességét a webhelyek tervezői számára.

(Autoref.)

lásd még 81